

МІСІЯ БІБЛІОТЕКИ В КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОСТІ

Ільганаєва В. О.

(Харківська державна академія культури, м. Харків)

Сучасне суспільство вже неможливо уявити без інформаційних технологій, інтенсивний розвиток яких у 2-й пол. ХХ ст. зумовив формування нової культурної реальності. Інформатизація, що привела до нового стану соціуму, викликана першочерговим розвитком сфери виробництва інформації і знань; створенням технологічних умов переробки, перетворення, генерації нової інформації; умов доступності інформації на будь-якому носії, в будь-який час, у будь-якому місці, стимулюванням упровадження інформаційної техніки і технологій у соціокультурну сферу. Таким чином, матеріальна основа інформатизації склалася на виробництві та використанні апаратних і програмних засобів, систем зв'язку, що перетворюють засоби людської діяльності. Духовною основою цього процесу є способи подолання простору і часу, що інтегрують результати життя – творчості людей – незалежно від їхнього перебування на планеті Земля. Тільки в єдності матеріальних і духовних процесів, їх гуманістичному спрямуванні формується єдиний комунікаційний простір сучасності. Бібліотека залишається однією з комунікативних структур суспільства.

Достатнього рівня сталості інформаційне середовище сучасного суспільства набуло лише при формуванні системно-мережевої інформаційної технології. До цього окремо існуючі локальні об'єднання машин знаменували собою окремі точки її розвитку. Розкриваються її комунікаційні властивості, пов'язані з накопиченням цивілізаційної інформації та знань, відображенням їх у документальній пам'яті людства; актуалізацією в системах поточного і ретроспективного відображення пошуку та використання, синтезом нового знання; медіатизацією ресурсів і форм подання та споживання. Ціннісно-орієнтовані заходи фільтрації і аналізу потоків інформації, знань та їх використання людством є основним чинником загальнокультурної місії бібліотек як комунікаційної структури, результатом діяльності якої є стан і рівень: 1 – гуманізації систем наукової, політичної, виробничої діяльності, систем виховання та освіти; 2 – гармонійних відносин у суспільстві та з природою, внутрішньої та зовнішньої гармонізації особистості; 3 – розкриття творчого потенціалу особистості через практичне оновлення її свідомості. Певна комунікаційна обмеженість, дискретність інформаційного простору соціуму долається з розвитком арсеналу засобів, організаційно-функціональних структур, розширенням каналів передачі інформації. «Тверді» і «легкі» складові

інформаційної технології, периферійні засоби, засоби зв'язку сформували характерні, що розрізняються своїми комбінаціями, «інформаційні ландшафти». Нині сукупність потоків, систем і мереж, у центрі яких безперервно перебуває людина, стала великою, розгалуженою, життєво важливою, тобто особливою реальністю – культурою інформаційного суспільства. Рівень опанування інформаційної культури соціуму являє собою найвищу оцінку способів і результатів діяльності. Стан та характеристики інформаційного середовища суспільства набувають також особливого значення.

Може виникнути враження, що прагнення до використання природно-екологічної термінології в прихованому виді символізує страх перед новою реальністю. Спроби створити «дружні інтерфейси», «комфортні інформаційні умови», забезпечити «інформаційну безпеку» тощо можна пояснити бажанням подолати агресивні техногенні наслідки інформатизації. Агресію інформаційного середовища намагаються передати й іншими поняттями – «інформаційна війна», «інформаційне шпигунство», «інформаційна експансія» та інші. І все-таки, на наш погляд, правильнішим і обнадійливішим у використанні природних понять є прагнення запобігти кризовим ситуаціям у відносинах з новою реальністю, яка все більше стає середовищем існування людства, і між представниками інформаційних середовищ різного рівня соціально-культурного розвитку. «Екологія інформаційних систем», «екософія життя» – поняття, що концентрують творчий потенціал сучасної світоглядної культури суспільства.

Розуміння «Бібліотеки як пункту доступу до ресурсів інформації і культури» фактично визначило основну спільну мету діяльності бібліотек на найближчу перспективу. Подолати цифровий розрив в інформаційному просторі означає створити таке середовище всередині бібліотек та інформаційних центрів, яке б надавало можливість представникові будь-якої соціальної групи отримати всі блага від вільного і рівного доступу до інформації та свободи самовираження, а також його повноцінної участі в інформаційному суспільстві, суспільстві знань. Це картина бажаного майбутнього, у якому бібліотека, як ніяка інша соціально-комунікаційна установа, розкриває свої можливості в інтеграції технологій інформаційного суспільства і розкріпачення духовного потенціалу Людини.

Таким чином, місію бібліотек можна визначити як реалізацію соціально-комунікаційної діяльності у її сутнісному вигляді. Призначення бібліотек виявляється через основний зміст її роботи. В даний час у світовому співтоваристві особливо популярний образ електронної бібліотеки, медіатеки, технологічно оснащеної для забезпечення доступу відвідувачів до накопичених людством інформаційно-когнітивних ресурсів. Трансформація бібліотечних організацій на базі новітніх інформаційних технологій, каналів зв'язку і доступу

до БД, засобів представлення інформації та документів є необхідною умовою їхньої життєздатності та виконання своїх соціальних функцій і ролей – від збереження до доступу, від доступу до користування, від користування до засвоєння. Бібліотека, якої б форми вона не набувала під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, через свої сутнісні функції, залишається найважливішою культууроутворюючою соціальною структурою. Бібліотечна сфера діяльності як соціальний інститут, трансформуючись під впливом процесів інформатизації, усіма своїми основами інтегрує до комунікаційної сфери сучасного суспільства й одночасно є джерелом і носієм інформаційної культури – фундаменту майбутнього суспільства знань. Змістом місії бібліотек у комунікаційному просторі сучасності є формування нових якостей свідомості соціуму на суспільному, колективному, індивідуальному рівнях, що забезпечують гармонізацію відносин у системі «Природа. Суспільство. Людина».

Місія бібліотек в епоху документальних комунікацій – збереження і передача в часі документальної інформації – змінилася на забезпечення доступу до інформації в епоху інформаційних комунікацій. Нині при переході до когнітивно насичених соціальних комунікацій і становленні ноосферної цивілізації – «Суспільства Розуму» – місія бібліотек трансформується в забезпечення формування свідомості соціально активної творчої особистості.

При цих структурних змінах соціального призначення бібліотек відбуваються зміни в складі і значимості їхніх соціальних ролей. Роль бібліотек у підтримці безперервного виховання й освіти визнається в урядових документах багатьох країн і програмах міжнародних організацій. Сучасні бібліотеки ВНЗ поступово перетворюються в навчальні центри. Організаційно-технологічні зміни спричиняють серйозні змістовні зміни діяльності однієї з важливіших підсистем інформаційного суспільства.

Вимогою часу і змістовними аспектами трансформацій в освіті стають якісні зміни особистості того, хто навчає, і того, хто навчається. Характерними показниками освіченості за формою є сприйнятливність до нового знання, комунікабельність, дієвість у динамічних ситуаціях, інформованість і знання джерел інформації, толерантність до альтернативних думок, уміння вчитися в предметному плані, – це забезпечується циклом гуманітарних дисциплін – літературою, психологією, педагогікою, історією, культурологією, іноземними мовами й ін. Просвітня роль бібліотек у процесі підтримки форми – гуманітаризації освіти – залишається затребуваною соціумом, але потребує адекватних методів і технологій, у т.ч. інформаційних, у контексті зміни змісту освіти – гуманізації.

Виховання нової інформаційної культури передбачає використання системи заходів залучення населення до самонавчання через дистанційну освіту і

перекваліфікацію. У цій роботі бібліотеки повинні спільно діяти з органами управління культурою й освіти, центрами зайнятості, освітніми структурами, інформаційними центрами.

У якісному вимірі орієнтирами для участі бібліотек у процесах безперервного виховання й освіти є якості особистої свідомості: позитивне мислення, креативність, відсутність «фобій» перед змінами і непередбаченими ситуаціями, готовність до змін, безперервної освіти і перекваліфікації. Сучасні бібліотеки України залишаються посередниками і провідниками в інформаційно насиченому середовищі. Якість їхньої роботи щодо задоволення запитів і потреб залежить не просто від кількості інформації, її релевантності, а й від вибору зразків поведінки і розширення свідомості особистості до рівня «безмежності» просторово-часового континіуму; вони є соціально-культурними організаціями, де виховання й освіта людини здійснюються незалежно від рівня вже наявної освіти, спеціалізації, віку, статі, сімейного стану і т.д.

Місія діяльності університетської наукової бібліотеки цілком збігається з призначенням бібліотеки як соціально-комунікаційного феномену. Системно-функціональне її призначення пов'язане зі створенням прозорого інформаційно-комунікативного простору для своїх читачів – викладачів і студентів, незалежно від форм їхньої участі в освітніх процесах університету. Виконуючи свою гуманітарну функцію, НБУ повинні долучитися до процесу забезпечення доступності інформації для широкого кола читачів, незалежно від її джерела, носія і власника (за винятком інформації, що має значення для державної безпеки, захисту науково-комерційної й інтелектуальної власності). Сучасна університетська наукова бібліотека гармонійно вбудовується не тільки в інформаційну інфраструктуру ВНЗ, а й у науково-педагогічну структуру університету, використовуючи засоби надання друкованих, аудіо, відео й електронних ресурсів, забезпечуючи умови опанування і використання технологій та засобів дистанційної освіти, реалізуючи політику відкритого доступу до наукової літератури, дослідницької і навчально-методичної документації.

Диверсифікація бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах інформатизації розширила склад професійно-спеціальних завдань бібліотекаря і підняла його на рівень фахівця зі знань. Повного усвідомлення цього в суспільстві ще не відбулося, але для цього створюються всі соціокультурні передумови. Учений бібліотекар, бібліотечний фахівець покликаний навчати своїх читачів і відвідувачів, допомагати їм опанувати бібліотечно-бібліографічну, комп'ютерну грамотність, комунікативні й інформаційно-технологічні, етичні основи інформаційної культури. Він стає вчителем педагогів, організуючи їхнє навчання в середовищі дистанційної освіти, й експертом з програм е-освіти.

Місія університетської бібліотеки і бібліотекарів може бути реалізована не тільки за активної ролі самих представників цієї сфери, але і, безумовно, за наявності серйозної підтримки адміністрації університету й умови формування відповідної суспільної думки. А це і є рівень прояву цивілізованості щодо реалій сучасності.